

Hoofdstuk 1

‘Ada! Weg bij dat raam!’ Mams stem. Ze schreeuwde. Ze greep mijn arm, trok. Ik kukelde van de stoel en viel hard op de grond.

‘Ik zei iets tegen Stephen White, meer niet.’ Ik wist dat een weerwoord niet verstandig was, maar mijn mond was sneller dan mijn brein. Bovendien was ik een bijtertje geworden, die zomer.

Mam gaf me een klap. Hard. Mijn hoofd bonkte tegen de stoelpoot en even zag ik sterretjes. ‘Jij praat helemaal met niemand!’ zei mam. ‘Kijken bij dat raam mag, zo vriendelijk ben ik wel, maar als jij je neus laat zien, laat staan met iemand kletst, spijker ik hem dicht.’

‘Jamie is wel buiten,’ mompelde ik.

‘Ja. En waarom ook niet?’ zei mam. ‘Die is normaal. Anders as jij.’

Ik beet op mijn tong, hield binnen wat ik wilde zeggen, schudde alleen verongelikt mijn hoofd. Toen zag ik de bloedvlek op de vloer. Lieve help. Die was van eerder die middag. Ik had het nog niet schoongemaakt. Als mam dat zag, zou ze een en een bij elkaar optellen. Meteen. Dan had ik er een probleem bij. Ik schuifelde erheen en ging erbovenop zitten. Mijn mismaakte voet propte ik onder mijn billen.

‘Zet maar ’es een pot thee voor me,’ zei mam. ‘Doe je iets

nuttigs.’ Ze ging op de rand van het bed zitten, stroopte haar sokken af en wriemelde vlak voor mijn gezicht met haar voeten, gezonde voeten. ‘Ik mot zo aan het werk.’

‘Goed, mam.’ Ik trok de stoel die bij het raam stond naar me toe, schoof hem over de bloedvlek. Ik schuifelde zijwaarts over de grond, zorgde ervoor dat mijn slechte voet uit mams gezichtsveld bleef. Ik trok me op aan onze tweede stoel, ging zitten, stak een gaspit aan en zette de ketel op het vuur.

‘Smeer meteen een boterham voor me,’ zei mam. ‘Met worst. Ook voor je broer.’ Ze lachte. ‘En wat er over is, mik je maar uit het raam. Benieuwd wat Stephen White van jouw kookkunsten vindt. Nou?’

Ik zweeg. Ik sneed twee dikke plakken brood en legde de rest terug in het aanrechtkastje. Jamie kwam toch pas thuis als mam weg was en zou wat er nog over was met me delen. Altijd.

De thee was klaar en mam pakte haar mok. ‘Ik zie die blik in jouw ogen heus wel, meissie. Wees blij dat ik het volhou met je, da’s lastig genoeg. Geloof me, het kan nog veel en veel erger.’

Ik schonk mezelf ook een kop thee in. Ik nam een flinke slok en voelde de hete vloeistof door mijn slokdarm naar mijn maag glijden. Mam maakte geen geintjes. Maar dat deed ik evenmin.

Strijd en oorlog zijn van alle tijden en komen in vele vormen.

Mijn verhaal begint vier jaar geleden, aan het begin van de zomer van 1939. Engeland stond op de rand van een nieuwe grote oorlog, de oorlog waar we nu middenin zitten. De meeste mensen waren bang. Ik was tien, al wist ik dat zelf toen niet precies. Ik had weleens van Hitler gehoord, uit flarden van gesprekken en scheldkannonades die vanaf de straat door mijn venster op driehoog naar binnen dwarrelden, maar ik maakte me om hem of om welke oorlog die zou kunnen uitbreken dan ook geen moment druk. Door wat ik al verteld heb zou je kun-

nen denken dat mijn strijd die met mijn moeder was. Maar de grootste strijd, de worsteling die ik die juni uitvocht, was er een met mijn broer.

Jamie, met zijn onverzorgde kop vet haar, had de ogen van een engel en de ziel van een straatschoffie. Mam zei dat hij zes jaar oud was en die herfst naar school zou gaan. Anders dan ik bezat hij een paar sterke benen met gezonde voeten eronder. Die gebruikte hij om bij mij weg te lopen.

Ik vond alleen zijn verschrikkelijk.

Ons appartementje, dat maar een kamer had, bevond zich op de derde verdieping, boven de kroeg waar mam 's avonds werkte. Zij sliep 's ochtends altijd uit en het was aan mij om ervoor te zorgen dat Jamie wat te eten kreeg en zich koest hield tot zij opstond. Zodra zij wakker was ging ze eropuit, boodschappen doen of buurten bij vrouwen uit de straat. Een enkele keer nam ze Jamie mee, maar meestal niet.

's Avonds ging mam naar haar werk. Dan maakte ik thee voor Jamie, zong liedjes voor hem en stopte hem in bed. Dat deed ik al zolang als ik me kon herinneren, al vanaf de tijd dat Jamie nog een luier omhad en te klein was om op een potje te plassen.

We deden spelletjes en zongen liedjes en keken naar de wereld aan de andere kant van het vensterglas – de ijscoman met zijn kar, de voddenman met zijn versleten pony, de arbeiders die 's avonds terugkwamen van de havens, vrouwen die de was ophingen en op straat de laatste roddels uitwisselden. Buurtkinderen die touwtje sprongen en tikkertje deden.

Ik had de trappen best af gekund, ook toen al. Ik had kunnen kruipen, schuifelen op mijn billen. Zo hulpeloos was ik niet. Een keer ben ik de deur uit geweest, maar toen mam daar achter kwam, sloeg ze me tot mijn schouders bloedden. 'Je maakt me te schandel!' krijste ze. 'Een monster ben je, met die lamme poot! Wou je daarmee onder de mensen komen? Wat denk je wel, dat iemand daarop zit te wachten?' Ze dreigde plan-

ken voor het raam te spijkeren als ik me ooit nog een keer in het trappenhuis zou wagen. Dat werd haar standaarddreigement.

Mijn rechtervoet was onvolgroeid en zat scheef en gedraaid aan mijn onderbeen. De voetzool wees naar boven, net als de tenen, en wat eigenlijk de bovenkant was rustte op de grond. De enkel functioneerde dus niet; als ik hem belastte deed het pijn, dus dat had ik altijd zoveel mogelijk gemeden. Kruipen kon ik wel goed.

Zolang Jamie erbij was, vond ik het niet zo erg om opgesloten te zitten in een appartementje met maar een kamer. Maar toen hij ouder werd wilde hij met andere kinderen spelen, op straat. ‘Waarom niet?’ zei mam. ‘Hij is normaal.’ Tegen Jamie zei ze: ‘Jij bent anders, niet zoals Ada. Ga jij je gangetje maar, jongen.’

‘Dat kan niet,’ zei ik. ‘Ik moet hem wel in de gaten kunnen blijven houden.’

Aanvankelijk luisterde hij daarnaar. Maar na een poosje sloot hij zich aan bij een troep jongens uit de buurt, straatschoffies, en was hij al gauw hele dagen de hort op. Hij kwam thuis met verhalen over de Theems en de havens, waar schepen vanuit de hele wereld hun vracht kwamen lossen. Hij vertelde over treinen en pakhuizen die groter waren dan een compleet appartementencomplex. Hij had de Saint Mary gezien, de kerk met de klokken die mij altijd vertelden hoe laat het was. Met het verstrijken van de zomer bleef hij steeds langer buiten, tot hij uiteindelijk pas uren nadat mam vertrokken was thuiskwam. Hij was er nooit en mam kon het niks schelen.

Mijn kamer was een gevangenis. De hitte, de stilte en de leegte waren bijna niet te dragen.

Ik deed er alles aan om te voorkomen dat Jamie weg zou lopen. Ik heb de deur geblokkeerd, zodat hij er niet uit kon. Maar hij was sterker dan ik. Ik heb mam gesmeekt iets te doen. Ik heb Jamie gedreigd en op een snikhete dag, terwijl hij sliep,

heb ik zelfs zijn handen en voeten vastgebonden. Hij moest en zou bij me blijven.

Jamie werd wakker. Hij sprak geen woord, schreeuwde niet, zette het niet op een krijsen. Even wrong hij met zijn lijf, daarna lag hij me zwijgend en hulpeloos aan te kijken.

Er biggelden tranen over zijn wangen.

Ik maakte hem los, zo vlug ik kon. Een monster, zo voelde ik me. Op een van zijn polsen, waar ik het touw te strak had aangehouden, prijkte een vuurrode schram.

‘Dat zal ik nooit meer doen,’ zei ik tegen hem. ‘Beloofd. Dat doe ik nooit meer.’

De tranen bleven stromen. Dat begreep ik wel. Ik had hem nog nooit pijn gedaan, nooit geslagen. Niet een keer.

Nu begon ik op mam te lijken.

‘Ik blijf wel binnen,’ fluisterde hij.

‘Nee,’ zei ik. ‘Nee. Dat hoeft niet. Maar laat me eerst een kopje thee zetten, voor je gaat.’ Ik gaf hem een mok en een snee brood met worst. We waren met z’n tweeën die ochtend. Mam was weg, waarheen wist ik niet. Ik streek Jamie over zijn bol, drukte er een kus op, en zong een liedje voor hem. Alles om hem een glimlach te ontlokken. ‘Over een poosje ga je naar school,’ zei ik. Dat drong op dat moment pas echt tot me door. ‘Dan ben je ook hele dagen weg. Maar ik red me wel.’ Ik spoorde hem aan om eropuit te gaan en zwaaide hem na van achter het raam.

Daarna deed ik wat ik al veel eerder had moeten doen. Ik leerde mezelf lopen.

Als ik kon lopen, zou mam zich niet langer voor me schamen. Mijn mismakende voet was misschien te camoufleren. Ik zou, wie weet, de kamer af kunnen en bij Jamie in de buurt blijven. Ik zou in elk geval naar hem toe kunnen wanneer hij me nodig had.

Zo is het ook gegaan, al liep het anders dan ik dacht. Uitein-

delijk was het de combinatie van die twee dingen – mijn kleine strijd met Jamie en het begin van die grote strijd, de oorlog met Hitler – die me heeft bevrijd.

Hoofdstuk 2

Ik begon diezelfde dag nog. Ik hees mezelf op aan de zitting van mijn stoel en zette beide voeten op de grond. Mijn goede linker-voet en mijn mismaaakte rechter. Ik greep de rugleuning beet, rechtte mijn knieën. Ik stond.

Laat me uitleggen wat de moeilijkheid was. Staan kon ik wel, natuurlijk. Hinkelen op een voet ging ook, als ik wilde. Maar kruipend, op handen en voeten, was ik veel sneller en ons appartementje was zo klein dat ik zelden de moeite nam om recht-op te gaan staan. Mijn beenspieren, in het bijzonder die aan de rechterkant, waren niks gewend. Mijn rug was slap. Maar dat was bijzaak. Als ik alleen zou hoeven staan ging dat nog wel.

Om te lopen, moest ik mijn rechtervoet op de grond zetten. Dan moest ik erop leunen, met mijn volle gewicht, en mijn andere voet van de grond tillen zonder mijn evenwicht te verliezen of van de snijdende pijn alleen al om te vallen.

Zo stond ik op die eerste dag wiebelend achter mijn stoel. Langzaam verplaatste ik mijn gewicht van mijn linkervoet naar de rechter. Ik hapte naar adem.

Misschien was het minder erg geweest als ik van meet af aan had geprobeerd te lopen. Dan waren de kromgegroeide botten in mijn enkel eraan gewend geraakt. De huid was taaier geweest, misschien.

Misschien. Maar dat zou ik nooit weten en met rechtop staan alleen kwam ik geen stap dichterbij Jamie.

Ik liet de stoel los.

Ik zwaaide mijn slechte voet voorwaarts. Mijn lichaam. De pijn sneed als een mes door mijn enkel. Ik viel.

Overeind weer. Pak de stoel. Stevig, zorg dat je stevig staat. Stap naar voren. Vallen. Weer omhoog. Opnieuw proberen. Nu de goede voet eerst. Een hap lucht, slechte voet naar voren en – opnieuw vallen.

De huid van mijn mismaakte voet barstte open. Een bloedveeg op de grond. Na een tijdje hield ik het niet meer vol. Rillend viel ik op mijn knieën, haalde een doek en begon de smeerboel schoon te poetsen.

Dat was de eerste dag. De tweede was erger. Op die dag deden ook mijn goede voet en been zeer. Mijn benen strekken was loodzwaar. Mijn knieën zaten onder de blauwe plekken en de huid op mijn slechte voet was nog niet genezen. Die tweede dag heb ik alleen maar gestaan, me krampachtig vasthoudend aan de stoel. Ik stond rechtop en tuurde uit het raam. Ik oefende, verplaatste mijn gewicht beurtelings van de ene naar de andere voet. Daarna lag ik een tijdlang op bed, snikkend van pijn en uitputting.

Ik hield het natuurlijk geheim. Ik wilde niet dat mam erachter kwam voor ik fatsoenlijk kon lopen en ik durfde er niet op te vertrouwen dat Jamie zijn mond zou houden. Ik had het van de daken kunnen schreeuwen natuurlijk, vanuit dat raam. Maar wat zou ik daarmee opgeschoten zijn? Iedere dag keek ik naar de mensen die voorbij kwamen, soms sprak ik hen aan. Vaak zwaaiden ze, sommigen groetten me zelfs – ‘Hallo, Ada!’ – maar bijna nooit knoopte er iemand een echt gesprekje aan.

Misschien zou mam glimlachen. Misschien zou ze zeggen: ‘Zo zo, knap van je.’

Mijn fantasie ging nog wat verder. Na een zware dag lag ik op bed, mijn been in beide handen en trillend van de inspanning om niet nog meer te huilen, en stelde ik me voor dat mam mijn hand pakte en me de trap af hielp. Ik stelde me voor dat ze mij meenam de straat op en tegen iedereen zei: ‘Dit is nou Ada. Mijn dochter. Ze is toch niet zo hulpbehoevend als we dachten.’

Zij was mijn moeder, per slot van rekening.

Ik stelde me voor dat ik haar hielp boodschappen doen. Dat ik naar school ging.

‘Vertel ’es,’ zei ik op een avond tegen Jamie. Het was al laat en hij zat op mijn schoot bij het open raam. ‘Alles. Wat heb je allemaal gezien vandaag? Wat heb je ontdekt?’

‘Ik ben naar een winkel geweest. Dat had je me gevraagd, toch? Een groentewinkel. Overal fruit. Opgestapeld op een soort tafels, zeg maar. Stapels fruit.’

‘Wat voor fruit?’

‘O... appels. En iets dat daarop lijkt, maar dan anders. En ronde dingen, oranje, glanzend. En groene...’

‘Je moet leren hoe ze heten,’ zei ik hem.

‘Gaat niet lukken,’ zei Jamie. ‘Toen die kerel van de winkel me zag, joeg hij me weg. Hij wilde geen smerig straattuig in zijn winkel, zei hij. Die jatten zijn spullen. Hij kwam me met een bezem achterna.’

‘O, Jamie... Jij bent niet smerig.’ Als mam vond dat we te veel begonnen te stinken, gingen we in bad. ‘En jij zou nooit iets stelen, toch?’

‘Tuurlijk wel,’ zei Jamie. Hij stak een hand achter zijn blouse en haalde een van die appels-maar-dan-andersdingen tevoorschijn: plomp en geel en zacht. Een peer, maar dat wisten we toen niet. We zetten onze tanden erin. Het sap droop langs onze kin.

Zoiets heerlijk had ik nog nooit geproefd.

De dag erop pikte Jamie een tomaat. Weer een dag later

werd hij gepakt toen hij in een slagerij een stuk vlees probeerde mee te nemen. De slager gaf hem midden op straat een snoei-harde draai om zijn oren, sleepte hem mee naar mam om haar de waarheid te zeggen. Mam greep Jamie bij zijn nek en gaf hem zelf ook nog een fikse oorvijg. ‘Idioot! Snoep stelen is een ding, maar wat most je met vlees?’

‘Ada heeft honger,’ snikte Jamie.

Dat klopte. Ik had honger. Leren lopen was een flinke klus en ik had voortdurend honger. Maar dat had hij beter niet kunnen zeggen en Jamie wist het. Ik zag hoe hij zijn ogen wijd opensperde van angst.

‘Ada! Ik had het kunnen weten!’ Mam keerde zich met een ruk naar mij. ‘Je broertje leren pikken? Misselijke niksnut!’ Ze haalde uit.

Ik zat op mijn stoel. Zonder na te denken, sprong ik op om de klap te ontwijken.

Ik was gesnapt. Een stap zetten kon ik niet, niet zonder mijn geheim prijs te geven. Maar mam staaarde me onderzoekend aan, een flikkering in haar ogen. ‘Jij voelt je een hele pief, hè?’ zei ze. ‘Vooruit, op je knieën. Het kastje in.’

‘Nee, mam,’ zei ik, terwijl ik me op de vloer liet zakken. ‘Nee. Alsjeblieft.’

Het kastje was de ruimte onder de gootsteen. De afvoerpijp lekte zo nu en dan en het was er vochtig en muf. Erger was dat er kakkerlakken zaten. Kakkerlakken die vrij in de ruimte liepen vond ik niet zo erg. Die kon ik platslaan met een oude krant en uit het raam kieperen. In het kastje was het donker, daar kon dat niet. Daar krioelde het ervan en voelde ik ze over heel mijn lijf. Een keer kroop er eentje mijn oor in.

‘Naar binnen jij,’ zei mam met een glimlach.

‘Ik ga,’ zei Jamie. ‘Ik heb dat vlees gepikt.’

‘Ada gaat,’ zei mam. Ze keerde haar grijnzende gezicht naar Jamie. ‘En telkens als ik jou betrap op stelen, mag Ada de nacht doorbrengen in het kastje.’

‘Niet de hele nacht,’ fluisterde ik. Maar dat werd het natuurlijk wel.

Als het heel erg werd, vluchtte ik naar een plekje ergens in mijn hoofd. Dat heb ik altijd gekund, of ik nou op mijn stoel zat of in dat kastje en niets zag, niets hoorde, niets voelde zelfs. Ik kon eenvoudigweg verdwijnen. Dat was prettig, al ging het altijd te langzaam.

De eerste paar minuten in het kastje waren het ergst. En na een tijdje begon mijn lichaam pijn te doen, de ruimte was krap en ik was gegroeid.

In de ochtend liet mam me eruit. Ik was duizelig en misselijk. Ik strekte me en voelde een pijnscheut door mijn hele lijf. Kramp, naalden en pinnen die in mijn armen en benen gestoken werden. Ik lag gestrekt op de vloer. Mam keek op me neer. ‘Laat dat een lesje voor je wezen,’ zei ze. ‘Krijg het niet te hoog in je bol, meissie.’

Mam had in elk geval iets van mijn geheim geraden, dat wist ik. Ik werd sterker en dat beviel haar niet.

Zodra ze weg was, kwam ik in de benen en dwong mezelf de kamer door te lopen. Het liep tegen het einde van augustus en ik wist dat het niet lang meer zou duren voordat Jamie naar school ging. Ik was niet meer zo bang voor dat moment als ik geweest was, maar ik zag er tegenop om vaker en langer alleen met mam te zijn.

Jamie kwam die dag al vroeg thuis. Hij keek bezorgd. ‘Billy White zegt dat alle kinderen weg moeten,’ zei hij.

Billy White was het broertje van Stephen White en Jamies boezemvriendje.

Mam was zich aan het klaarmaken om naar haar werk te gaan. Ze zat voorovergebogen haar veters te strikken en kwam met een kreun overeind. ‘Dat zeggen ze, ja.’

‘Wat bedoel je,’ wilde ik weten. ‘Weg?’

‘Weg, ja. Uit Londen,’ zei mam. ‘Vanwege Hitler en die bom-

men van hem.’ Ze keek op, naar Jamie, niet naar mij. ‘Wat ze bedoelen is dat de stad gebombardeerd gaat worden. Alle kinderen motten naar het platteland, da’s veiliger. Ik wist nog niet of ik jou ook meestuur, maar dat mos ik maar doen. Goedkoper ook. Een mondje minder te voeden.’

‘Wat voor bommen?’ vroeg ik. ‘Hoezo, platteland?’

Mam negeerde me.

Jamie hees zich op een stoel en zwaaide met zijn benen heen en weer, zijn hakken tikten tegen de spijlen. Hij leek nog zo klein. ‘Billy zegt dat ze vrijdag weggaan.’ Dat was over twee dagen. ‘Zij moeder heeft nieuwe kleren voor hem gekocht.’

Mam zei: ‘Daar heb ik de centen niet voor.’

‘En ik dan?’ Het klonk kleintjes, zwakker dan ik wilde. ‘Ga ik ook?’

Mam keek me nog altijd niet aan. ‘Nee, natuurlijk niet. Die kinderen komen bij nette mensen terecht. Wie mot jou nou? Niemand niet, natuurlijk. Nette mensen willen echt niet de godganse dag tegen zo’n pootje an kijken.’

‘Dan ga ik naar mensen die niet zo net zijn,’ zei ik. ‘Dat ben ik wel gewend.’

Ik zag de klap aankomen, maar was niet snel genoeg. ‘Brutale aap,’ zei ze. Haar lippen krulden zich tot een grijns, mijn maag trok samen. ‘Jij gaat helemaal nergens heen. Nooit niet. Jij blijft hier, in deze kamer, bommen of geen bommen.’

Jamie trok bleek weg. Hij opende zijn mond, wilde iets zeggen, maar ik keek hem aan en schudde waarschuwend mijn hoofd, en hij klapte hem weer dicht. Toen mam de deur achter zich dichttrok, dook hij in mijn armen. ‘Maak je geen zorgen,’ zei ik, terwijl ik hem zachtjes heen en weer wiegde. Ik voelde geen angst. Ik voelde dankbaarheid om hoe ik de zomer had doorgebracht. ‘Zoek uit waar we naartoe moeten en hoe laat we daar moeten zijn,’ zei ik. ‘We gaan samen. Dat gaan we doen.’